

LIBRIS We know books
VALÉRIE
PERRIN

APĂ
PROASPĂTĂ
PENTRU
FLORI

Traducere din limba franceză și note
EDUARD CLAUDIU BRĂILEANU

LITERA
București

1

*O singură ființă ne lipsește
și tot universul nostru rămâne gol.*

Vecinilor mei nu le este frică de nimic. Nu au griji, nu se îndrăgostesc, nu-și rod unghiile, nu cred în destin, nu-și fac promisiuni, nu figurează în registrele Casei de Sănătate, nu plâng, nu-și caută cheile, ochelarii, telecomanda, copiii, fericirea.

Nu citesc, nu plătesc impozite, nu țin regim, n-au preferințe, nu-și schimbă părerile, nu-și fac patul, nu fumează, nu fac liste, nu stau prea mult pe gânduri ca să spună ceva. Sunt de neînlocuit.

Nu sunt lingușitori, ambițioși, ranchiunoși, spilcu-iți, meschini, generoși, geloși, neglijați, curați, sublimi, drăguți, zgârie-brânză, zâmbitori, vicleni, violenți, îndrăgostiți, morocănoși, ipocriți, blânzi, duri, blegi, răi, mincinoși, hoți, cartofori, puturoși, sinceri, unși cu toate alifile, optimiști.

Vecinii mei sunt morți.

Singura diferență între ei este dată doar de lemnul din care le sunt făcute sicriile: stejar, pin sau mahon.

2

*Ce să fac dacă nu-ți mai aud pașii?
Nu mai știu dacă viața ta sau a mea s-a dus.*

Mă numesc Violette Toussaint. Am fost paznic de barieră, acum sunt portar la cimitir.

Îmi savurez viața, sorb din ea cu înghițituri mici, ca din ceaiul de iasomie cu miere. Când vine seara și închid porțile cimitirului, când agăț apoi cheile de ușa băii, mă simt ca în rai.

Și nu mă refer aici la raiul vecinilor mei. Nici gând! Ci la paradisul celor vii: o înghițitură de vin de Porto – vechi de prin 1983, cică –, pe care mi-l aduce José-Luis Fernandez în fiecare an, la 1 septembrie. Un strop de vacanță turnată într-un păhărel de cristal, un fel de vară indiană¹ pe care mi-o servesc pe la ora 19.00, indiferent dacă plouă, ninge sau bate vântul.

Două degetare de lichid rubiniu. Sângele viilor din Porto. Închid ochii. Și savurez. O singură picătură mi-e de-ajuns să-mi fac seara mai frumoasă. Doar două picături, pentru că îmi place starea de bine, nu și alcoolul.

¹ *Vară indiană* (sau *Vara Sfântului Martin*) – expresie ce indică o perioadă cu vreme însorită și cu temperaturi agreabile, după primele geruri de toamnă (octombrie – noiembrie)

José-Luis Fernandez aduce flori la mormântul lui Marie Pinto, căsătorită Fernandez (1956–2007), o dată pe săptămână, mai puțin în luna iulie, când preiau eu sarcina aceasta. Așa se face că primesc vinul, drept mulțumire.

Prezentul meu este prezentul clipei. Mi-o repet în fiecare dimineață când deschid ochii.

Am fost foarte nefericită, aproape distrusă. Viața mea nu mai avea nici un sens. Eram goală sufletește. Am fost ca vecinii mei, poate chiar mai rău. Funcțiile mele vitale erau active, dar eu nu mai trăiam. Nu mai purtam povara sufletului, care se pare că are o anume greutate, chiar dacă ești slab sau gras, înalt sau scund, tânăr sau bătrân.

Dar cum nu mai simțisem niciodată gustul durerii, mi-am spus că va trece repede. Într-o bună zi trebuie să se termine și cu durerea.

Viața mea a început prost. M-am născut, fără să-mi fi cunoscut vreodată părinții, în nordul departamentului Ardennes, într-o fundătură de lângă granița cu Belgia, unde climatul este considerat *continental oceanic* (ploi puternice toamna și geruri frecvente iarna), acolo unde îmi imaginez că s-a îmbolnăvit Jacques Brel¹.

Când am apărut pe lume, nu am scos nici un sunet. Așa că m-au pus deoparte, ca pe un colet de 2,670 kg, fără timbru și fără numele destinatarului, cât timp se ocupau ei de formalitățile administrative necesare pentru a mă declara plecată din lume înainte chiar de a fi intrat în ea.

Născută moartă. Copil fără viață și fără nume de familie.

¹ Jacques Brel (1929–1978) – cantautor, actor și realizator de film belgian.

Moașa trebuia să-mi găsească repede un prenume, ca să poată completa formularele, așa că a ales Violette. Cred că a vrut să-mi spună astfel pentru că eram vânătă din cap până-n picioare. Când pielea mea a început să-și schimbe culoarea spre roz și când femeia a trebuit să-mi completeze actul de naștere, nu mi-a mai schimbat numele.

M-au pus pe calorifer. Pielea mea se încălzise. Pântecul mamei mele, care, probabil, nu mă dorise, îmi răcise trupul. Dar căldura m-a trezit la viață. De aceea iubesc eu fără îndoială atât de mult vara, încât nu am ratat niciodată vreo ocazie să mă scald în primele raze ale soarelui, precum floarea-soarelui.

Numele meu de fată este Trenet, la fel ca Charles¹. După ce m-a numit Violette, aceeași moașă mi-a dat, negreșit, și numele de familie. Probabil că îi plăcea Charles. Așa cum l-am iubit și eu la rândul meu. Multă vreme l-am privit ca pe un fel de văr îndepărtat sau ca pe un unchi din America pe care nu l-am întâlnit niciodată. Când îți place mult un cântăreț, datorită energiei pe care ți-o dă când îi fredonezi cântecele, ai putea spune că ai o legătură aproape parentală cu el.

Numele de Toussaint l-am primit mai târziu, când m-am căsătorit cu Philippe Toussaint². Având un așa nume, ar fi trebuit să mă tem de el. Dar sunt și bărbați care se numesc Printemps³ și care își snopesc soțiile. Chiar dacă ai nume draguț, aceasta nu te împiedică să fii un ticălos.

¹ Charles Trenet (1913–2001), cantautor celebru de origine franceză, cu o activitate muzicală întinsă pe mai bine de 60 de ani.

² *Toussaint* – Sărbătoarea Tuturor Sfinților, cunoscuți și necunoscuți în religiile romano-catolică, protestantă, anglicană. Se sărbătorește la 1 noiembrie.

³ Primăvară, în limba franceză

Mama nu mi-a lipsit niciodată. Doar atunci când am avut febră. Când am fost într-o stare bună de sănătate, deja crescusem. M-am înălțat dreaptă ca o prăjină, de parcă absența părinților mi-ar fi pus un arac drept sprijin pentru coloana vertebrală. Și acum am silueta dreaptă. Aceasta este o caracteristică a mea. N-am fost niciodată încovoiată, nici măcar în zilele grele. Mă întrebă oamenii adesea dacă am făcut dans. Răspund că nu. Că doar viața m-a disciplinat, m-a urcat și m-a coborât în fiecare zi.

3

*Să mă ia sau să îi ia pe cei dragi mie,
pentru că toate cimitirele devin grădini într-o zi.*

În anul 1997, când au automatizat bariera unde lucram, eu și soțul meu ne-am pierdut slujbele. Ne-au dat și la ziar: eram ultimele victime colaterale ale progresului, cantonierii care mai manevrau ultima barieră manuală din Franța. Ca să ilustreze articolul, ziaristul ne-a făcut o poză. Pentru ea, Philippe Toussaint a pus chiar o mână în jurul taliei mele. Dumnezeuule, ce ochi triști am în acea fotografie, chiar dacă zâmbeam!

În ziua apariției articolului, Philippe Toussaint s-a întors acasă de la defuncta ANPE¹ cu moartea în suflet: tocmai își dădea seama că trebuie să muncească. Căpătase obiceiul să mă lase pe mine să fac totul în locul lui. Odată cu el, câștigasem potul cel mare în ceea ce privește nivelul de lene la un bărbat. Toate numerele favorite, plus *jackpotul* aferent.

Ca să-i ridic moralul, i-am întins un anunț dintr-un ziar: *Paznic la cimitir, o meserie de viitor*. S-a uitat la mine de parcă îmi pierdusem mințile. În 1997 mă privea în fiecare zi ca și cum îmi pierdusem mințile. Oare un

¹ ANPE – Agence Nationale Pour L'Emploi, Agenția națională a Franței pentru ocuparea forței de muncă.

bărbat care nu-și mai iubește nevasta pe care a iubit-o la un moment dat se uită mereu la ea de parcă a înnebunit?

I-am explicat că dădusem din întâmplare peste anunț, că primăria din Brancion-en-Chalon căuta un cuplu de paznici pentru cimitir. Și că morții au ore fixe când sunt aduși, plus că se face mai puțin zgomot decât la trenuri. Că am vorbit cu primarul și acesta este gata să ne angajeze imediat.

Bărbatu-meu nu m-a crezut. Cică nu crede în întâmplare și că mai bine crapă decât să meargă *la munca de jos*, să facă meseria asta de șacal!

A pornit apoi televizorul și a început să joace *Mario 64*¹. Scopul jocului era să adune toate stelele. Eu nu voiam să adune decât o singură stea: pe cea bună. La aceasta m-am gândit când l-am văzut pe Mario alergând să o salveze pe prințesa Peach, răpită de Bowser.

Atunci am insistat. I-am spus că dacă devenim portari la cimitir, o să avem un salariu fiecare, că o să fie mult mai bine decât la barieră, că morții aduc mai mulți bani decât trenurile. Că o să avem o locuință de serviciu foarte cochetă, cu toate cheltuielile incluse. Că o să putem astfel schimba casa unde locuiam de ani de zile, o ruină în care iarna intra apa ca într-o epavă, iar vara era la fel de călduroasă ca la Polul Nord. Că ar fi un nou început de care avem nevoie, că o să punem draperii drăguțe la ferestre, ca să nu vedem nimic de la vecini, cruci, văduve și așa mai departe. Că draperiile vor fi granița dintre viața noastră și tristețea celorlalți. Aș fi putut să îi spun adevărul, că draperiile ar fi și granița dintre tristețea mea și a celorlalți. Dar mai bine nu.

¹ *Super Mario 64* – joc video dezvoltat de Nintendo

Să nu spun nimic. Doar să-l conving. Să îi arăt partea bună, ca să îl conving.

Ultimul argument pe care i l-am adus: i-am promis că nu o să aibă NIMIC de făcut. Că trei gropari se ocupau deja de întreținere, de gropi și de amenajarea cimitirului. Că, de fapt, toată treaba consta în a deschide și închide porțile. Așa, ca să arăți că ești acolo. Cu un program deloc complicat. Că o să avem concedii și weekenduri lungi ca viaductul de la Valserine. Și că voi face eu totul. Adică ce mai rămâne de făcut.

Supereroul Mario s-a oprit din alergat. Prințesa a rămas descumpănită.

Înainte de culcare, Philippe Toussaint a citit din nou anunțul: *Paznic la cimitir, o meserie de viitor.*

Bariera noastră se găsea la Malgrange-sur-Nancy. Pe vremea aceea încetasem să mai trăiesc. Mai corect ar fi dacă aș spune: *Pe vremea aceea, când eram moartă.* Mă trezeam, mă îmbrăcam, mă duceam la lucru, făceam cumpărăturile, dormeam. Cu un somnifer. Poate două. Sau chiar mai multe. Și mă uitam la bărbatu-meu cum mă privea de parcă îmi pierdusem mințile.

Sarcinile mele la lucru erau îngrozitor de dificile. Coboram și ridicam bariera de vreo paisprezece ori pe zi, în toate zilele săptămânii. Primul tren trecea la ora 4.50, iar ultimul la 23.04. Căpătasem în minte automatisme de la semnalele barierei. Le auzeam înainte chiar de pornirea alarmei. În mod normal, cadența aceasta infernală trebuia împărțită, să o facem pe rând. Dar singurele lucruri dragi lui Philippe Toussaint erau motocicletă și corpurile amantelor.

Și cât m-au făcut să visez călătorii pe care i-am văzut trecând! Nu erau totuși decât niște trenuri regionale, neînsemnate, ce legau Nancy de Épinal și se opreau cam de douăsprezece ori în cătune risipite, ca să asigure

transportul localnicilor. Cât de mult îi invidiam pe acei oameni! Îmi imaginam că se duc la niște întâlniri unde mi-aș fi dorit și eu să ajung, așa cum le aveau călătorii ce-i vedeam defilând prin fața ochilor.

Ne-am pornit spre Bourgogne la trei săptămâni după apariția articolului. Am trecut de la gri la verde. De la asfalt la câmpie, de la mirosul căii ferate la cel de țară.

Am ajuns la cimitirul din Brancion-en-Chalon pe 15 august 1997. Franța era în vacanță. Toți pleaseră în toate direcțiile. Păsările care, de obicei, zboară de la un mormânt la altul nu mai zburau. Pisicile ce se întindeau între ghivecele de flori dispăruseră. Era prea cald chiar și pentru furnici și șopârle, căci bucățile de marmură erau prea fierbinți. Groparii erau plecați în concediu, noii defuncți lipseau și ei. Așa că rătăceam singură pe mijlocul aleilor, citind numele unor oameni pe care nu i-aș fi cunoscut niciodată. Și, totuși, m-am simțit imediat în largul meu: acolo mi-era locul.

4

*Ființa este eternă, existența, o trecere,
iar memoria veșnică va fi mesajul acestei treceri.*

Când adolescenții nu bagă gumă de mestecat în broasca porților grele, eu mă ocup să le deschid și să le închid.

Programul de funcționare se modifică în funcție de anotimp.

De la ora 8.00 la 19.00 în perioada 1 martie – 31 octombrie.

De la 9.00 la 17.00 în intervalul 2 noiembrie – 28 februarie.

Nimeni nu a stabilit ceva pentru 29 februarie.

Pe 1 noiembrie avem deschis de la 7.00 la 19.00.

Am preluat și sarcinile soțului meu după plecarea lui – mai exact, după dispariția sa. Philippe Toussaint figura ca *dispariție suspectă* în fișierul național al Jandarmeriei. Îmi mai rămâneau câțiva bărbați în preajmă. Cei trei gropari, Nono, Gaston și Elvis. Cei trei ofițeri de pompe funebre, frații Lucchini, pe nume Pierre, Paul, Jacques, împreună cu preotul, Cédric Duras. Cu toții trec pe la mine de mai multe ori pe zi. Vin să bea un păhărel sau să mănânce o prăjitură de casă. Mă ajută și la grădina de legume, dacă am de cărat saci de mranită sau dacă am de reparat vreo țeavă

stricată. Îi văd ca pe niște prieteni sau colegi de muncă. Chiar dacă nu sunt acasă, ei pot intra în bucătăria mea, să își facă o cafea, să își spele ceașca și apoi să plece.

Groparii fac o treabă ce stârnește repulsie, dezgust. Și totuși, cei din cimitirul meu sunt oamenii cei mai blânzi și mai simpatici din viața mea.

Nono este persoana în care am cea mai mare încredere. Este un bărbat înalt, cu poftă de viață în sânge. Orice îl amuză și nu spune niciodată *nu*. Mai puțin când trebuie să asiste la îngroparea unui copil. Atunci lasă treaba aceasta altora. *Celor care au mai mult curaj*, cum spune el. Nono seamănă cu Georges Brassens¹ și îl amuză mereu că sunt singura persoană din lume care îi spune că seamănă cu Georges Brassens.

Gaston este maestrul stângăciilor. Are mișcări dezarticulate. Pare că este în permanență beat, chiar dacă nu bea decât apă. În timpul ceremoniilor de înmormântare se așază între Nono și Elvis, pentru eventualitatea când și-ar pierde echilibrul. Sub picioarele lui Gaston pare că există un cutremur continuu. Din cauza lui cad cei din preajmă, cade și el, răstoarnă, sparge. Când vine la mine, mi-e întotdeauna teamă că o să sfârâme ceva sau că o să se rănească. Și cum teama nu alungă întotdeauna pericolul, reușește mereu să spargă un pahar sau să se rănească.

Pe Elvis toată lumea îl strigă *Elvis* din cauza lui Elvis Presley. Habar n-are nici să scrie, nici să citească, dar cunoaște pe de rost toate cântecele idolului său. Pronunță foarte prost cuvintele, nu știi niciodată dacă fredonează cântecele în franceză sau engleză, dar le trăiește cu tot sufletul. *Love mi tendeur, love mi trou...*

¹ Georges Brassens (1921–1981) a fost un poet și cantautor francez.

Între vârstele fraților Lucchini abia dacă există o distanță de un an: treizeci și opt, treizeci și nouă și patruzeci de ani. Lucrează în domeniul pompelor funebre din tată în fiu de generații întregi. Sunt, de asemenea, fericiții proprietari ai morgii din Brancion, o anexă a afacerii lor cu magazinul. Nono mi-a povestit că doar o plasă separă magazinul de morgă. Pierre, fratele mai mare, primește familiile îndoliate. Paul este autopsierul și lucrează la subsol. Iar Jacques este șoferul mașinii mortuare. El se ocupă de ultimul drum. Nono îi numește *apostolii*.

Pe urmă, mai este preotul nostru, Cédric Duras. Dumnezeu are bun-gust, chiar dacă nu este mereu drept. De când a apărut părintele Cédric, se pare că în zona noastră multe femei au fost atinse de grația divină. Cică duminica dimineața ar fi din ce în ce mai multe drept-credincioase pe băncile bisericii. Dar eu nu merg niciodată la biserică. Ar fi ca atunci când te culci cu colegul de muncă. Și, totuși, cred că am auzit mai multe confidențe din partea oamenilor cunoscuți ocazional decât el în confesionalul său. În căsuța mea modestă și pe aleile din cimitir, familiile își descarcă sufletul. La venire, la plecare, câteodată în ambele cazuri. Și mai sunt și morții. Momentele de liniște, plăcile comemorative, vizitele, florile, fotografiile, modul cum se comportă vizitatorii în fața mormintelor îmi povestesc multe lucruri despre fosta viață a defuncților. De când erau vii și se mișcau printre noi.

Treaba mea constă în a fi discretă, în a aprecia contactul cu oamenii și a nu arăta compasiune. Pentru o femeie ca mine, a nu avea compasiune ar echivala cu a fi astronaut, chirurg, vulcanolog sau genetician. Nu-mi stă în fire și nici nu se numără printre calitățile mele. Însă nu plâng niciodată în fața unui vizitator. Mi se

întâmplă să o fac înainte sau după înmormântare, nicio dată în timpul evenimentului.

Cimitirul meu are trei secole vechime. Primul mort de aici este o ea: Diane de Vignerón (1756–1773), moartă în chinurile facerii la vârsta de șaptesprezece ani. Dacă îi atingi cu vârful degetelor marmura de pe mormânt, îi poți încă simți identitatea gravată în piatra de culoarea mătășii. Nu a fost exhumată, chiar dacă nu mai sunt locuri în cimitir. Nici unul dintre primarii de după nu a avut curajul de a decide să o deranjeze pe prima îngropată. Mai ales că circulă o veche legendă în legătură cu Diane. După opinia locuitorilor din Brancion, femeia ar fi apărut de mai multe ori în *hainele ei de lumină*, în fața vitrinelor din centrul orașului și în cimitir. Când arunc vechituri, mi se întâmplă să găsesc reprezentări ale fantomei lui Diane pe gravuri vechi din secolul al XVIII-lea sau pe cărți poștale. O falsă Diane pusă în scenă, deghizată într-o fantomă de duzină.

Sunt multe legende legate de morminte. Cei vii re-inventează permanent viața de dincolo.

Mai este o locatară de legendă la Brancion, mult mai nouă decât Diane de Vignerón. Se numește Reine Ducha (1961 – 1982) și este îngropată în cimitirul meu pe alea 15, în careul Cedrilor. Pe fotografia prinsă de piatra funerară se vede o tânără frumușică, brunetă și zâmbitoare. A murit într-un accident de mașină la ieșirea din oraș. Niște tineri ar fi zărit-o la marginea străzii, la locul accidentului, îmbrăcată în alb.

Mitul *doamnelor în alb* a făcut înconjurul lumii. Fantasmеle femeilor moarte accidental provoacă lumea celor vii, târându-le sufletele chinuite prin castele și cimitire.

Și pentru a amplifica mitul lui Reine, să spun că mormântul ei s-a deplasat. După părerea lui Nono și a

fraților Lucchini, este vorba de o alunecare de teren. Se întâmplă adesea când se adună prea multă apă în cavou.

În douăzeci de ani cred că am văzut multe lucruri, unele chiar noaptea, am surprins umbre făcând dragoste pe sau între morminte, dar sigur nu erau fantome.

Dincolo de legende, nimic nu este veșnic, nici măcar locurile de veci. Poți să îți cumperi o concesiune pentru cincisprezece, treizeci, cincizeci de ani ori pentru totdeauna. Numai că atunci când se vorbește despre *loc de veci* trebuie să iei expresia sub o anumită rezervă: dacă după o perioadă de treizeci de ani un *loc de veci* nu mai este îngrijit (un lucru considerat indecent și degradant de unii) și dacă nu a mai avut loc o altă înhumare în acel spațiu de multă vreme, primăria poate să îl primească înapoi; rămășițele sunt aruncate apoi într-un osuar de la capătul cimitirului.

De când lucrez aici am văzut multe locuri de veci abandonate cum au fost deschise și curățate, iar osemintele defuncțiilor aruncate în osuar. Și nimeni nu a zis nimic. Pentru că morții respectivi erau tratați ca obiecte pierdute și nerevendicate vreodată.

Așa se întâmplă mereu cu moartea. Cu cât este mai veche, cu atât mai puțin îi mai interesează pe cei vii. Timpul ucide viața. Timpul ucide moartea.

Împreună cu cei trei gropari ai mei, mă străduiesc să nu lăsăm niciodată un mormânt abandonat. Nu suportăm să vedem pus pe el eticheta municipală: *Acest mormânt face obiectul unei proceduri de recuperare. Vă rugăm să contactați urgent primăria.* În timp ce numele defunctului ce odihnește acolo mai poate fi citit.

Iată de ce cimitirul este plin de epitafuri. Ca să păcălească soarta de timpul trecător. Preferatul meu este: *Moartea începe atunci când nimeni nu mai visează la tine.* Îl găsiți pe placheta unei tinere infirmiere, Marie

Deschamps, decedată în anul 1917. Se pare că un soldat a pus placheta în 1919. De fiecare dată când trec prin fața mormântului, mă întreb dacă el a visat mult timp la ea.

Orice aș face, oriunde ești, nimic nu șterge chipul tău și mă gândesc la tine, de Jean-Jacques Goldman, și *Stelele nu vorbesc între ele decât despre tine* de Francis Cabrel, sunt cele mai întâlnite versuri ale unor cântece pe plachetele funerare¹.

Cimitirul unde lucrez este foarte frumos. Aleile sunt mărginite de tei seculari. O bună parte din morminte sunt pline de flori. În fața căsuței mele de portar, vând câteva ghivece de flori. Iar când nu mai pot fi vândute, le pun pe mormintele abandonate.

Am plantat și pini. Pentru mirosul degajat în lunile de vară. Este mirosul meu preferat. I-am plantat în 1997, în anul sosirii noastre. Au crescut mult și dau o imagine foarte frumoasă cimitirului. Să-l întreții înseamnă să ai grijă de defuncții ce odihnesc aici. Înseamnă să îi respecti. Și dacă ei nu au avut parte de respect în timpul vieții, măcar să-l primească după moarte.

Sunt sigură că sunt și mulți ticăloși printre locatari. Dar moartea nu face diferența între buni și răi. Și, la urma urmelor, cine nu a fost ticălos măcar o dată în viață?

Spre deosebire de mine, Philippe Toussaint nu a putut suferi de la început cimitirul, orașelul, regiunea Bourgogne, viața de la țară, pietrele vechi, vacile albe, oamenii de aici. Nici nu apucasem bine să desfac toate cutiile de la mutare, că el și pleca cu motocicletă de

¹ În Franța, placheta funerară este un obiect pe care apropiații îl lasă pe morminte și pe care sunt inscripționate cuvinte frumoase în memoria celui decedat.

dimineața până seara. Până în ziua când nu a mai venit deloc. Jandarmii nu au înțeles de ce nu am declarat mai devreme dispariția. Nu le-am spus că, de fapt, erau ani de când dispăruse, chiar dacă lua cina cu mine. Totuși, când am înțeles, după o lună, că nu va mai veni, m-am simțit la fel de abandonată ca mormintele pe care le îngrijesc în mod obișnuit. La fel de gri, mohorâtă și pierdută. Gata să fiu împărțită pe bucăți și cu rămășițele mele aruncate într-un osuar.